POSSIDIUS DE CALAMA

VIAȚA FERICITULUI AUGUSTIN

URANIUS

DESPRE VIAȚA ȘI MOARTEA SFÂNTULUI PAULIN

FERICITUL AUGUSTIN
SFÂNTUL PAULIN DE NOLA

CORESPONDENȚĂ

COMISIA PATRISTICĂ

Președinte: Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române;
Vicepreședinte: Varlaam, Episcop Vicar Patriarhal;
Membri: Conf. univ. dr. Claudiu-Teodor Arieșan; Prof. univ. dr. Florica Bechet; Prof. univ. dr. Ioana Costa; Ierom. lect. univ. dr. Agapie Corbu; Prof. univ. dr. Ana-Cristina Halichias; Conf. dr. Maria-Luiza Oancea; Pr. prof. univ. dr. Vasile Răducă; Pr. prof. univ. dr. Bogdan Tătaru-Cazaban; Prof. univ. dr. Tudor Teoteoi.

POSSIDIUS DE CALAMA
VIAȚA FERICITULUI AUGUSTIN

URANIUS
DESPRE VIAȚA ȘI MOARTEA SFÂNTULUI PAULIN

FERICITUL AUGUSTIN
SFÂNTUL PAULIN DE NOLA
CORESPONDENȚĂ

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE
D A N I E L
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Traducere din limba latină, introducere și note
de Ecaterina Clinciu și Sebastian Clinciu

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREȘTI - 2026

Colecția „Credința ortodoxă”

Ediție îngrijită de către
Departamentul „Carte patristică”
al Editurilor Patriarhiei Române

Redactori:
Dionisie-Constantin Pîrvuloiu, Mircea-Adrian Băiculescu,
Petru Molodeț, Mihai Grigoraș, Isabela Grigoraș,
Sebastian Clinciu

Tehnoredactare și copertă:
Laura-Raluca Cristea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Viața fericitului Augustin / Possidius de Calama. Despre viața și moartea Sfântului Paulin / Uranius. Corespondență / Fericitul Augustin, Sfântul Paulin de Nola ; carte tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române ; trad. din lb. latină, introd. și note de Ecaterina Clinciu și Sebastian Clinciu. - București : Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2026

ISBN 978-973-616-895-6

I. Possidius Calamensis
II. Uranius
III. Augustin, sfânt
IV. Paulin de Nola, sfânt
V. Clinciu, Ecaterina (trad. ; pref. ; note)
VI. Clinciu, Sebastian (trad. ; pref. ; note)

2

© 2026
EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
ISBN 978-973-616-895-6

Cuvânt înainte

Această nouă apariție editorială în cadrul colecției *Credința ortodoxă* le propune cititorilor noștri două modele de fidelitate și de prietenie creștină: Fericitul Augustin și Sfântul Paulin de Nola. Prin traducerea inedită în limba română a celor mai vechi hagiografii dedicate lor, am căutat să facem mai bine cunoscute viețile acestor doi sfinți latini. *Viața Fericitului Augustin*, scrisă de ucenicul său Possidius de Calama, oferă informații valoroase pentru intervalul de trei decenii cuprins între redactarea *Confesiunilor*, faimoasa autobiografie pe care teologul african a compus-o în primii ani de episcopat, și trecerea sa la cele veșnice. Cei care îl admiră pentru opera lui vor avea bucuria de a găsi aici detalii dintr-un portret mai vast: teologul, exegetul și filozoful își asumă pe rând rolurile de apărător al credinței ortodoxe, de păstor și îndrumător de suflete, de ctitor al unei comunități monahale, de ascet și de taumaturg. Toate acestea completează viziunea pe care suntem datori să o avem despre acest om al lui Dumnezeu.

În epistola *Despre viața și moartea Sfântului Paulin*, cititorul este invitat să se familiarizeze cu una dintre pildele de filantropie ale Antichității creștine: Sfântul Paulin de Nola, supranumit și „Paulin cel Milostiv". Dacă în cazul Fericitului

Augustin, cunoașterea scrierilor lui va fi de ajuns pentru a stârni curiozitatea de a-i citi prima hagiografie, în ce-l privește pe Sfântul Paulin de Nola, sperăm ca lectura acestui volum să constituie o punte către descoperirea și traducerea operei sale poetice și epistolare.

În fine, corespondența dintre Fericitul Augustin și Sfântul Paulin de Nola, tradusă în a doua parte a acestei cărți, înfățișează punctele de intersecție ale celor două vieți de sfințenie, care se unesc într-o prietenie creștină, înțeleasă ca dialog și unitate între suflete prin Hristos: „Și nici nu e de mirare că, deși absenți, suntem unul cu altul, precum nu e de mirare nici că, necunoscându-ne, totuși ne cunoaștem unul pe altul – de vreme ce suntem mădulare ale aceluiași trup, avem un singur cap, suntem scăldați în același har, trăim cu o singură pâine, înaintăm pe o singură cale și locuim în aceeași casă" (*Epistola* 30, 2).

Dincolo de rolul lor biografic, textele de față se mai prezintă și ca valoroase surse de istorie ecleziastică: din *Viața Fericitului Augustin* aflăm, de pildă, despre tensiunile socio-politice și religioase care frământau Biserica ortodoxă din Africa de Nord la finele Antichității ca rezultat al schismei donatiste (cap. IX-XIV). Relatarea hagiografică *Despre viața și moartea Sfântului Paulin*, pe de o parte, ilustrează activitatea filantropică a Bisericii din Nola printr-un exemplu grăitor de colaborare între episcopat și meșteșugarii locali (cap. 3) și, pe de altă parte, oferă câteva date liturgice importante despre ultimele zile ale Săptămânii Mari și despre sărbătoarea pascală (cap. 11), așa cum erau ele prăznuite în creștinismul italic al secolului al V-lea.

Extrem de relevantă pentru epoca noastră, chinuită de atrocitățile războaielor, este scrisoarea pastorală a Fericitului Augustin către Honoratus (inclusă în *Viața Fericitului Augustin*, XXX), în care episcopul Hipponei insistă asupra iubirii jertfelnice pe care se cuvine să o aibă păstorii turmei lui Hristos și, implicit, toți credincioșii atunci când văd lupul venind și sunt datori să-și pună sufletele pentru frați (*Ioan* 10, 7-16).

Editura Institutului Biblic
și de Misiune Ortodoxă

Studiu introductiv

„Când a fost întrebat: «Ce este un prieten?», Aristotel a răspuns: «Un suflet care locuiește în două corpuri».”[1] Judecat prin prisma acestei formule emblematice pentru concepția anticilor despre prietenie, volumul de față prezintă, în fond, una și aceeași viață: viața unei prietenii, cea dintre Fericitul Augustin și Sfântul Paulin de Nola, contextualizată mai întâi de cele mai vechi hagiografii ale celor doi mari sfinți latini și apoi exprimată în schimbul lor epistolar. În multe privințe, relația lor ar putea fi văzută drept pandantul occidental al prieteniei dintre cei doi mari capadocieni[2] – Grigorie Teologul

[1] Diogene Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, V, 20. Pentru perspectiva aristotelică asupra prieteniei, a se consulta mai în amănunt Aristotel, *Etica nicomahică*, VIII-IX, 1155a-1172a, ediția a II-a, introducere, traducere, comentarii și index de Stella Petecel, Ed. IRI, București, 1998, pp. 165-206. La fel de important pentru prietenia creștinilor antici este dialogul platonician *Lysis* dedicat *philiei*: Platon, *Opera integrală*, vol. I, traducere, introducere generală, introduceri și note de Andrei Cornea, Ed. Humanitas, București, 2021, pp. 475-510. Vezi Carolinne White, *Christian Friendship in the Fourth Century*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992, pp. 13-60.

[2] Vezi Bogdan Tătaru-Cazaban, „«Un suflet în două trupuri». Despre prietenia creștină în Antichitatea târzie”, în: *Comuniune și contemplație.*

și Vasile cel Mare –, însă cu o diferență majoră: în timp ce aceștia din urmă proveniseră dintr-un context geografic și social asemănător, duseseră un trai comun în timpul studiilor de la Atena și se nevoiseră împreună pentru o vreme în comunitatea vasiliană de la Annesi, Fericitul Augustin și Sfântul Paulin nu s-au întâlnit niciodată. Ambii au fost reținuți de obligațiile ecleziastice pe care le aveau față de orașele lor, Hippona Regius (Africa de Nord), respectiv Nola (Italia).

Și poate tocmai acest detaliu face din prietenia lor o realitate cu atât mai frapantă pentru noi, cu cât este mai îndepărtată de cotidian. Cum poate fi o prietenie trainică și fertilă în absența celui iubit? Cum poate fi o astfel de prietenie adevărată? Desigur, nu este o dilemă proprie cititorilor de astăzi, căci ea poate fi sesizată din primele rânduri pe care Augustin i le adresează lui Paulin: „O, bărbat și frate bun, până acum te ascundeai de sufletul meu! Dar, vai, trebuie să rabd că te ascunzi încă de ochii mei! Abia de mă pot împăca; sau, mai curând, nu mă pot împăca. Oare chiar îndur această situație? Atunci pentru ce mă frământă dorul de tine în adâncul sufletului meu?”[3]

În pofida acestei neîmpliniri și a depărtării impuse de Marea Mediterană, prietenia lor a rezistat probei timpului, lăsând să se întrevadă o legătură suficient de profundă pentru a-și revendica ecourile maximei aristotelice de mai sus. Căci formula de adresare preferată de Sfântul Paulin, care deschide și străbate corespondența lui cu marele teolog african,

---

Despre creștinismul patristic și bizantin, Zeta Books, București, 2011, pp. 158-174, precum și C. White, *Christian Friendship*..., pp. 61-84.

[3] Fericitul Augustin, *Epistola* 27, 1.

este *frater unanime* – „frate de-un suflet cu mine". O astfel de mărturisire a unității sufletești dintre cei doi prieteni ne încurajează să le trasăm biografia în oglindă, concentrându-ne îndeosebi nu atât pe cursul vieții lor[4], cât pe istoria dragostei fraterne dintre ei.

Sfântul Paulin de Nola[5] s-a născut între 352-355, într-o familie senatorială cu vaste proprietăți și domenii agricole în

[4] Printre cele mai importante monografii dedicate biografiei, operei și gândirii Sfântului Paulin de Nola, se numără: Dennis E. Trout, *Paulinus of Nola: Life, Letters, and Poems*, University of California Press, Berkeley / Los Angeles / London, 1999; Catherine Conybeare, *Paulinus Noster: Self and Symbols in the Letters of Paulinus of Nola*, coll. *Oxford Early Christian Studies*, Oxford University Press, Oxford, 2000; Pierre Fabre, *Saint Paulin de Nole et l'amitié chrétienne*, E. de Boccard, Paris, 1949; Joseph T. Lienhard, *Paulinus of Nola and Early Western Monasticism*, P. Hanstein, Köln, 1977; R.P.H. Green, *The Poetry of Paulinus of Nola: A Study of His Latinity*, Latomus, Bruxelles, 1971. În ce privește extrem de vasta bibliografie augustiniană, menționăm aici numai Peter Brown, *Augustin de Hippona. O biografie*, traducere din lb. engleză de Ionela Ganea și Cristian Stoica, Ed. Polirom, Iași, 2025; Henry Chadwick, *Augustin*, traducere din lb. engleză de Ioan-Lucian Muntean, Ed. Humanitas, București, 1998; Allan D. Fitzgerald (ed.), *Augustine through the Ages: An Encyclopedia*, Eerdmans, Grand Rapids, 1999.

[5] Preluăm lista izvoarelor timpurii ale vieții Sfântului Paulin de Nola de la Salvatore Feola, „Rassegna bibliografica universale su Paolino di Nola", în: *Impegno e Dialogo*, 17, 2015, pp. 259-260: I. Preotul Uranius, *Despre viața și moartea Sfântului Paulin*; II. Ausonius, *Poemul* 27; *Epistolele* 19-25; III. Fericitul Augustin, *Epistolele* 26, 27, 31, 42, 45, 80, 95, 149, 186, 259; *Împotriva maniheului Secundinus*, 11; *Despre grija pe care se cuvine să o avem față de cei morți*; *Despre cetatea lui Dumnezeu*, 1, 10; *Despre harul lui Hristos*, 35, 38; IV. Fericitul Ieronim, *Epistolele* 53, 58, 61, 85, 118; V. Honorius, *Epistola* 25; VI. Sfântul Ambrozie de Mediolanum, *Epistola* 27;

Aquitania (sud-vestul Galiei). Originile lui Augustin au fost, desigur, mult mai umile: o familie onorabilă din Thagaste, ne asigură biograful său Possidius[6], dar care totuși nu făcea parte din aristocrația romană, Thagaste nefiind decât un orășel african ce ținea de provincia Numidia[7]. Dacă lui Paulin i s-a asigurat o educație dintre cele mai alese ale vremii, sub îndrumarea poetului și retorului Ausonius, tânărul Augustin a fost nevoit, la vârsta de 16 ani, să-și întrerupă studiile timp de un an din rațiuni financiare, fiind ulterior nevoit să apeleze la patronajul unui concetățean, Romanianus, pentru a-și continua educația la Cartagina[8]. Pe urmă, în timp ce Augustin își împlinea sarcinile profesorale pe care și le asumase pentru a-și asigura traiul, Paulin a devenit consul interimar (*consul suffectus*) la Roma. De pe urma acestui consulat, el a primit funcția de guvernator al Campaniei[9], unde a cunoscut cultul Sfântului Felix de Nola – față de care va manifesta o evlavie statornică atât ca preot și episcop al orașului, cât și ca poet,

---

VII. Sulpicius Severus, *Viața lui Martin*, 19, 25; *Dialoguri*, 1, 23, 4; 2(3), 17, 3; VIII. Paulin de Périgueux, *Despre viața Sfântului Martin*, 2, 690-702; IX. Venantius Fortunatus, *Viața Sfântului Martin*, 2, 38-43, 376-390; X. Eutropius, *Epistola de contemnenda haereditate*, 7; XI. Prudentius, *Împotriva lui Symmachus*, 1, 558-560; XII. Eucherius, *De contemptu mundi*; cărora li s-ar putea adăuga: XIII. Sfântul Grigorie de Tours, *Despre slava mărturisitorilor*, 108; XIV. Ghenadie Scolasticul, *Despre bărbații iluștri*, 49; XV. Sfântul Grigorie cel Mare, *Dialoguri*, III, 1.

[6] Possidius de Calama, *Viața Fericitului Augustin*, I.

[7] Vezi P. Brown, *Augustin de Hippona...*, pp. 29-37.

[8] Fericitul Augustin, *Confesiuni*, II, 3.

[9] D.E. Trout, *Paulinus of Nola...*, pp. 23-45.

dedicându-i numeroase *Carmina natalicia* la prăznuirea lui anuală (14 ianuarie).

În 383, când Augustin părăsea Africa cu speranța unei cariere glorioase la Roma și la Milano[10], Paulin a hotărât să renunțe la orice ambiție politică, retrăgându-se până în jurul anului 389 pe moșia lui din Bordeaux, pentru a duce un veritabil *otium ruris* premergător convertirii la creștinism. În acei ani s-a căsătorit cu Sfânta Therasia, o aristocrată creștină de origini hispanice[11], a cărei înrâurire asupra hotărârii lui Paulin de a primi botezul nu poate fi decât intuită. Și totuși ea ocupă un loc aproape unic în literatura creștină timpurie prin aceea că, deși nu avea un statut de fecioară sau văduvă consacrată, întreținea alături de soțul ei preot un dialog epistolar cu marii teologi și asceți ai vremii, după cum se înțelege din semnătura lor umilă: *Paulinus et Therasia peccatores*.

În aceiași ani, Fericitul Augustin trecea și el prin experiența faimoasei sale convertiri. După o scurtă reculegere spirituală și filozofică la Cassiciacum, a fost botezat la Milano în 387 de Sfântul Ambrozie, episcopul cetății[12], și s-a retras înapoi în ținutul natal, unde va înființa o comunitate ascetică și intelectuală[13]. În jurul anului 389, Sfântul Paulin a plecat la Barcelona, unde Therasia primise o moștenire generoasă. Pe de altă parte, în acea vreme cei doi soți suferă două mari pierderi: fratele lui Paulin este asasinat, iar pruncul

[10] Fericitul Augustin, *Confesiuni*, V, 8-13.

[11] D.E. Trout, *Paulinus of Nola...*, pp. 53-77.

[12] Fericitul Augustin, *Confesiuni*, VIII, 12 - IX, 6.

[13] Possidius de Calama, *Viața Fericitului Augustin*, III. Vezi și P. Brown, *Augustin de Hippona...*, pp. 144-149.

lor, Celsus, care fusese mult așteptat și dorit (așa cum ne încredințează câteva versuri pauliniene[14]), moare în fragedă pruncie, la numai 7 zile după naștere. Din acest punct, viața Sfinților Paulin și Therasia ia o cotitură extraordinară: aceștia și-au vândut vastele domenii și au dăruit săracilor o milostenie atât de impresionantă, încât ea a devenit o pildă pentru toți contemporanii – bunăoară, scriindu-i unui tânăr de spiță nobilă, Augustin îl îndemna să ia aminte la mărinimia și la gestul evanghelic de care a fost capabil fostul guvernator al Campaniei[15]. Tot atunci, Paulin și Therasia au îmbrățișat un stil de viață monahal, însă fără să dizolve legătura nupțială, pe care au păstrat-o în castitate până la moartea Therasiei[16].

Fericitul Augustin și Sfântul Paulin au fost hirotoniți pe neașteptate[17], prin aclamația mulțimii, în treapta preoției, primul în anul 391, iar al doilea la praznicul Nașterii Domnului din 394. În preajma intrării în cler a lui Paulin, a fost hirotonit episcop Alypius, prieten de tinerețe al lui Augustin, corespondent al lui Paulin și, astfel, verigă importantă între cei doi. În 395, Sfinții Paulin și Therasia hotărăsc să se mute definitiv la Nola, în Campania, unde își vor dedica toată viața întemeierii și sporirii unei comunități monastice sub ocrotirea Sfântului Felix[18].

---

[14] SFÂNTUL PAULIN DE NOLA, *Poemul* 31, 601-632.

[15] FERICITUL AUGUSTIN, *Epistola* 26, 5.

[16] D.E. TROUT, *Paulinus of Nola...*, pp. 78-103.

[17] Vezi POSSIDIUS DE CALAMA, *Viața Fericitului Augustin*, IV; SFÂNTUL PAULIN DE NOLA, *Epistolele* 1, 10; 2, 2; 3, 4.

[18] Despre rolul Sfinților Paulin și Therasia în popularizarea cultului Sfântului Felix de Nola, vezi D.E. TROUT, *Paulinus of Nola...*, pp. 160-197.

Cuprins

Cuvânt înainte 5

Studiu introductiv 9

Notă asupra traducerii 32

Possidius de Calama
Viața Fericitului Augustin
(traducere de Ecaterina Clinciu)

Prefață
Contextul și motivația hagiografiei 37

Capitolul I
Nașterea, educația și activitatea didactică în Africa.
Convertirea la creștinism în Mediolanum 41

Capitolul al II-lea
Părăsirea celor lumești 44

Capitolul al III-lea
Începuturile comunității monahale din Thagaste.
Călătoria providențială la Hippona 46

Capitolul al IV-lea
Augustin este hirotonit preot la Hippona 48

Capitolul al V-lea
Începuturile monahismului la Hippona.
Augustin primește dreptul de a predica Evanghelia 50

Capitolul al VI-lea
Dezbaterea cu maniheul Fortunatus 52

Capitolul al VII-lea
Activitatea omiletică împotriva ereziilor 55

Capitolul al VIII-lea
Augustin devine episcop vicar în Hippona 56

Capitolul al IX-lea
Începuturile remedierii schismei donatiste..... 59

Capitolul al X-lea
Donatismul fanatic. Gruparea circumcellionilor 60

Capitolul al XI-lea
Răspândirea monahismului augustinian..... 63

Capitolul al XII-lea
Atentatele circumcellionilor. Dezbaterea de la Calama..... 64

Capitolul al XIII-lea
Conferința de la Cartagina din 411.
Autoritatea imperială condamnă donatismul 68

Capitolul al XIV-lea
Întrunirea cu donatistul Emeritus..... 71

Capitolul al XV-lea
Convertirea unui maniheu la creștinism
prin intermediul predicii lui Augustin 73

Capitolul al XVI-lea
Procesul unor manihei la Cartagina.
Disputa publică cu maniheul Felix..... 75

Capitolul al XVII-lea
Dezbaterile cu arienii Pascentius și Maximinus..... 77

Capitolul al XVIII-lea
Combaterea pelagianismului.
Rodul activității lui Augustin..... 80

Capitolul al XIX-lea
Judecățile episcopale.
Intervențiile înaintea magistraților..... 85

Capitolul al XX-lea
Problema favoritismului. Modestia intervențiilor civice..... 88

Capitolul al XXI-lea
Participarea la sinoadele locale..... 90

Capitolul al XXII-lea
Îmbrăcămintea, hrana și masa lui Augustin 90

Capitolul al XXIII-lea
Lucrarea filantropică. Dilema proprietăților ecleziastice..... 93

Capitolul al XXIV-lea
Administrarea bunurilor ecleziastice..... 94

Capitolul al XXV-lea
Rânduiala obștii augustiniene 97

Capitolul al XXVI-lea
Interzicerea coabitării clericilor cu femeile..... 99

Capitolul al XXVII-lea
Vizitele episcopale. Mijlocirea în treburile seculare.
Atitudinea în fața morții.....100

Capitolul al XXVIII-lea
Revizuirea operelor la bătrânețe.
Oglinda – florilegiu biblic augustinian.
Invazia vandalilor și asediul Hipponei 103

Capitolul al XXIX-lea
Îmbolnăvirea și apropierea de moarte.
Vindecări miraculoase.....108

Capitolul al XXX-lea
Scrisoarea către Honoratus.
Despre fuga clericilor în vreme de război și persecuție.....109

Capitolul al XXXI-lea
Moartea și funeraliile lui Augustin.
Moștenirea operei augustiniene 123

Uranius
Despre viața și moartea Sfântului Paulin
(traducere de Sebastian Clinciu)

Epistola preotului Uranius către Pacatus 129

Fericitul Augustin
Sfântul Paulin de Nola
Corespondență
(traducere de Sebastian Clinciu)

Epistola 25.....143
Epistola 27.....153
Epistola 30.....163
Epistola 31.....169
Epistola 42.....178
Epistola 45.....180
Epistola 80.....182
Epistola 94.....186
Epistola 95.....199